

7.

Bronnen van Bestaan.

Bronnen van Bestaan.

1. Jacht.
2. Vischerij.
3. Landbouw en Veeteelt.
4. Bezembinderij.
5. Bijen.
6. Ganzen.
7. Tabak.
8. Korenmolens.
9. Bakkers.
10. Zeenderij.
11. Kalkbrandenij.
12. Glasblazenij.
13. Spinnen en weren.
14. Boom-, Fruit-, en Bloemkweekerij.

Roya
rocin
tend
42, 4

Royaards, In^o. Wie, voor de Chamaren, die zich in 207 in Eemland
 reering v.l. Chuis, vestigden, en voor de Saksen, die zich in 390 daar
 tend. in Nederland zettten, deze streken bevoond mogen hebben, zagen
 42, 43. zich, tot hun lerenonderhoud, stellig bepaald tot de op-
 brengst van jacht en Visccherij. Eetbare boom- of veld-
 vruchten waren er vermoedelijk niet, of nagezeg niet,
 te vinden op den zandgrond, die, in den loop der eeu-
 ren, zoo langzamerhand uit den schoot der wateren was
 opgerezen. Ten minste de hoogste punten, de Biltche-
 en Soester-duinen, en de Soester- en Amerfoortse ber-
 gen, lereren niet het minste berijs, dat het daar ooit
 anders geweest is dan nu, heide en zand, heide en
 zand, waren het. Wel zal er hier en daar eenig hout
 gewassen zijn, maar van die groote oerwouden, die
 elders in ons vaderland werden aangetroffen, was
 hier waarschijnlijk niets te zien. In der Soester bodem
 heb ik ten minste nooit eenig spoor daarvan ont-
 dekt, en ook nooit iets van anderen gehoord, dat aan
 zulk een oorspronkelijk bosch zou doen denken. In
 ieder geval, zoo er op de hoogere gronden bosch geweest
 is, dan bestond dit uit eiken, beuken, of mischien
 ook sparren en dennen; en in de veen- en broekgronden,
 uit wilgen, peppels, en anderestruiken van dien aard.
 De boschen die Karel de Groot, in 777, aan de Kerk
 van St. Maarten, te Utrecht, schonk, Stengestichte,
 Tornhese, Mokeroth, en Fridock, lagen slechts voor
 een klein deel in de Soester veen- en broekgronden,
 en voor het grootste deel onder het tegenwoordige Baarn-
 Duursche, Eemnes, Bunschoten, en Hoogland. De eerste
 en de meest natuurlijke bron van bestaan, moet
 dus wel de jacht geweest zijn, en daarom spreken wij
 over deze dan ook het eerst.

1. Jacht.

De vroegste bewoner van deze strek moest beginnen
 met het benodigde tot lerenonderhoud te zoeken
 in de dierenwereld, die reeds voor hem zich hier ge-
 vestigd had. En dat dit jachtveld oorspronkelijk rijk

voorzien is geweest, laat zich gemakkelijk opmaken uit de menigte van Wetten en Besluiten van de Provinciale en Stedelijke Regeeringen van lateren tijd, allen bedoelende de bescherming van het tammere wild, tegen de verscheurende dieren en de hebzuchtige menschen.

Dat jachtveld, in den aanrang natuurlijk, voor ieder open, kwam, in den loop der tijden, in het bezit van Keizers en Koningen, en, uit de handen van dezen, langzamerhand in het bezit van Hertogen, Graven, Baronnen, Ridders, enz., dat wil zeggen, in het bezit van Heeren; en onder de voorrechten door de Leenheeren aan die Heeren geschonken, behoorde ook het Recht van jacht. Of er voor de Ridders van Lochoorst nog Heeren van Soest geweest zijn, is mij niet bekend, maar zeker is het dat dit Gerucht reeds voor 1253 een Leengoed was van de Abt van Sint Paulus, te Utrecht. In het jaar 1325 verkocht Adam van Lochoorst, de Heerlijkheid, van Soest ende „Heese“, aan Sreder van Abbeude, den vader van Jacob van Gaesbeek. Van dezen laatsten ging zij in 1472, bij koop, over in het bezit van den Utrechtschen Bisschop David van Boulogondie. In 1520 werd de wereldlijke macht van het Utrechtsche Bisdum overgedragen op den Graaf van Holland, Keizer Karel V. Na den Vrede van Utrecht, in 1579 gesloten, verscheen reeds op 31 Maart 1580 eene „Nieuwe Ordonnantie op de jacht“, van de Staten der Provincie en den Prins van Oranje.

Reeds van het opkomen van de Heerlijke Rechten af, had de jacht opgehouden Bron van Bestaan te zijn voor de bevolking der streek; dat is voor Soest dus stellig reeds voor 1253. Bron van Bestaan bleef ze alleen voor de jacht. Opzieners of de Pachtters der Heeren, en voor de Stroopers, jacht. Opzieners van allerlei rang, en onder allerlei namen, zijn er zeker reeds zeer menig geweest, als noodzakelijk gevolg van de meening van anderen, dat ieder een recht had op wat in het wild liep, of vloog, of zwom; eene meening die heimelijk nog voort leeft in het geveeten van vele der tegenwoordige

Bur
Jaar
77.

Tijds
ang. 7
10 l

Groo
boek

Groo
boek

inwoners van Soest, want in de Biecht, op de Bunt, Achter den Engh, op het Hart, in het Teen, en over Hees, zijn maar weinige huizen, maar niet een getaden jachtgeweer op haken tegen een der zolderbalken ligt, gereed om ieder oogenblik te kunnen gegrepen worden - tot overtredding van de jachtwet.

Ofschoon niet bepaaldelyk door dit onderzoek ge-
vonden, acht ik het toch niet ongepast hier eenige mededeelingen te laten volgen, die licht werpen op den rykdom van dit jachtveld, en de handhaving van het jachtrecht daarop, in den loop der tijden; ik bedoeft allerlei Wetten en Besluiten, daarop betrekking heb-
bende, van Provinciale en Stedelijke Regeeringen.

Burman, Utr. Op zaterdag St. Lambertsdag, (17 September), van het
jaasboeken. I. jaar 1407, verbood de Raad der Stad Utrecht aan alle
77. zijne burgers, „Konijnen te jettieren in Eemlant, of op
„de heyde tusphen deze Stadt en Amersfoort, zynde
„des Bisshops warande, onder bedreiginge van boeren
„de beteringe aan den Bisshop, het scherpelyk aan hen
„te zullen rechten."

Tijdschr. nov. Geschied. In de maand Maart van het jaar 1431, noodigde de
eng. van Utrecht. Raad der Stad Utrecht de Edelen van den lande van
10. 10. 57, eng. Utrecht, met name ook die van Amersfoort en Eemlant,
uit, om „den wolff te jagen."

Groot Utr. Plac. Een Placcaat van den Stadhouder van 2 Juni 1531,
boek. II. 301. meermalen „gerenoveert en geamplieert", gebood „dat
„niemand op een half myle naar de wildernisse groo-
„te honden houden ende sal, sy en sullen haar vorste
„klauwen af doen houwen, of een knuppel aan den
„hals doen hangen, ende dat by't verbuere tot
„elke reys van twee Carolus gulden."

Groot Utr. Plac. Eene Resolutie der Staten, van 23 October 1536 ver-
boek. II. 379, 300. klaande, dat alle Prelaten ende Heeren van de Dijk Grdshuy-
„sen, die Edelen ende gemeen Ridderschap, ende
„goeden luyden der Stad, ende 's Lands van Utrecht,
„van oudens herkomen altyd hebben mogen jagen en
„vliegen, soo by haar als haare dienaars, omme daar-
„mede die raunden te tracteeren, etc., 't welck haar
„niet benomen hoort te worden, gemerkt 't selven
„dien van Amersfoort ende meer andere toegelaten ende

Gro
bock

Gro
bock

„gepermitteert word, en des te meer, want in dien
 „tyd abundantie was van alle wiltbraad, dat om
 „geld te kaygen is."

Groot Utr. Plac.

boek. II. 300.

Bij de Placcaten van 21 Juli en 6 November 1540,
 geboden de Stadhouers en Raden der Keizerl. Majes-
 teit in den Storc van Utrecht, worde gheheel Provincie,
 „dat niemand, wie hy zy, edel, of onedel, geestelyk,
 „of weerlyk, by hem of heure dienaers, een myl, rood,
 „om der Stad enig grof wilt en range, nog putvoren,
 „veldhoenders, swanen, faisanten, reyggers, quacken,
 „kraanen, trapzanssen, hasen, of konynen, t zy met hon-
 „den, gairen, panden, buschen, ofte bogen te schieten,
 „nog mit eenigerhande netten, hoe en in wat maniere
 „dat men se rangen, ofte slaan mag, by't verbeuren
 „tot elcken reyse van acht Carolus gulden, de eene
 „helpte tot Keysersl. Majt. behoeren, ende de andere
 „helpte tot behoeren van den aanbrengher."

Groot Utr. Plac.

boek. II. 301.

Daar, „niet jegenstaande zekere opene bieren van
 „Placcate, by desen Storc gegeven, op ^{den} 12 Aprilis 1546, aan-
 „gaande zekere warande van conynen, tot grooten
 „kosten geplant, tuschen Utrecht en Amersfoort,
 „omtrent den Utrechtsen weg, --- diverse personen,
 „zoo geestelyk, als weerlyk hem verordenen, inde
 „voorsz. warande met honden te converseren, frotte-
 „ren, conynen te rangen, ende de voorsz. warande gans-
 „selyk te bederren, tot grooten achterdeele van syn-
 „Majest. ende van syn- Majest. Pachters, soo is't, dat
 „wy, (nl. Die van den Raide & Konings, over den Lande
 „van Utrecht, en wel op 11 Januar 1569), u Deurwaarder,
 „of Panders, (nl. in den Storc van Utrecht), ordonneren
 „ende bevelen't voorsz. Placcat andermaal tot Amers-
 „foort, Leusden, en elders te publiceren, ten eynde
 „niemand daar van ignorantie en praetendere, orden-
 „nende een ygelyk, wie hy zy, Geestelyk, of weerlyk, hem
 „daar naer te reguleren, op den poenen ende breucken
 „daer inne begrepen en hier navolgende."

In het bedoelde Placcat van 12 April 1546, spre-
 ken, Lodewijk van Vlaanderen, Steer tot Praet, etc., Stad-
 houder Generaal, d' Eerste en andere Raden des Keizers
 in den Storc van Utrecht, den eersten Deurwaarder, of

Gro
bock

Gro
bock

Gro
bock

Gro
bock
II. 1

Punderin dat Stof, toe. De inhoud er van is wel merkwaardig, maar het stuk is te groot om het hier in zijn geheel mede te deelen. Alleen op dit wil ik wijzen: vooreerst, dat er uit blijkt, dat „onlanks onsen Al, „regen aigote Heere den Keyser belieft heeft, schene plaat, „se gelegen in de Amersfoortsche heide, tot conynen „warande te doen maken, en met conynen te bepoeten; en dan verder, dat die warande omratte, „die grauwe „duynen, of Goertsbosch, gelegen tusfchen de roorsz. „Guir ende Henschoten, en nog daar en boven een plaatse „genaamt de Strijelo, gelegen tusfchen den Berge ende „die Duynsche, omtrent 300 roeden groot in de lengte, „ende ook die breedte; item, dat noorthout, alzo dat „van ons bepaalt is; item, een plecke tot Ginkel, daar „t'anderen tyden waranden beproeft zyn geweest.”

Groot Utr. Plac. In een Placcaat van 20 Januari 1556, nagenoeg eene
boek. II. 300, enz. herhaling van dat van 12 April 1546, worden Peter Sterens
en Steren van Lyl, burgers van Amersfoort, genoemd,
„Pachters van des Konings warande, geheten Wintgens,
„bosch, mitsgaders van derhuysinge ende erre daar by
„gelegen;” terwijl dan verder gezegd wordt, dat „de roov „
„noemde parcellen van bosch, konynen warande, huys ende
„erre daartoe behorende, gelegen (zijn) omtrent Amersfoort,
„aan den Utrechtschen weg, neffens die Haleberg.”

Groot Utr. Plac. In een Placcaat van den Stadhouder, President en Raden
boek. II. 304. 's Konings in den Storc van Utrecht, van 23 Juni 1556, werd
verboden het rangen van „harten, reeden, grynne, hasen,
„ofte conynen, metten netten, buydels, of andere instru- „
„menten; hoedanig dat die wren mogen, ofte met honden,
„gaarn, ofte panden te rangen, noch met busen, bogen,
„of andere instrumenten te schieten.”

Groot Utr. Plac. Op 31 Maart 1500 verscheen eene „Nieuwe Ordonnantie
boek. II. 305. „op het stuk van de Jacht, by de Staten geconcipteert,
„ende by den Prince van Oranje geapprobeert, welke by
„Nader Placcaat” vele malen is gecorrigeert en gerenoveert.

Groot Utr. Plac. Reeds op 31 Mei 1508, was eene premie uitgelooft op
boek. I. 497; en het schieten van wolven, die zeer vermenigvuldigden,
II. 414, enz. en op 23 Maart 1592 ^{werd} een concept vastgesteld, volgens
het welk op 14 April daaraan volgende, „in den Lande
„van Utrecht gedaan sal worden een generalie wolven-

Gr
boe

Gr
boe

„jacht.-- Omtrent Nuyden sullen vergadiren die
 „van Emmenes binnen ende buytendyks, Oostveen,
 „Leyst, Bild, van der Eem af, tot voorby Bunschoten,
 „door de Duyst, langens Stoeplaaken, over den Yseren
 „Hoet, Barcherelt, tot de uiterste van Renswoude, ende
 „soo voort door de Reensche Veenen tot aan de Grebbe
 „toe, ende sy sal afgejaagt worden, by die van Baarn
 „en Leest, Bunschoten, Ter Eem, Bunnik, Vdyk, het
 „Overeynt van Jutphaas, ende sullen beginnen
 „van der Eem af te jagen, tot den Yseren Hoet toe."

Groot Utr. Plac.
 boek. II. 417.

Op 31 April 1593 werd zoodanige jacht herhaald,
 en nu was, op 22 April te voren, aangaande „Het Over-
 „quartier ende Eemland," vastgesteld: „In den eersten,
 „dat den Maarschalk de Ridder met zyn Quartier
 „sal beginnen te besetten en jagen van den Vaart,
 „schen dyk af voorby Follesteeg, na de Blaauw Capel
 „tot aan de Vogelaar toe, latende de paerden opwaarts
 „aan den Bergkant.

„Stem, van de Vogelaar, Heis, langs Ameraspoort,
 „en voort na den Amerongschen berg, sal den Maarschalk
 „van Eemland insgelijks besetten, en zoo gelyk met
 „beide Quartieren kant aan kant jagen na Ameron-
 „gen toe, alwaar de paerden geset zullen wesen in't
 „bosch, of daar omtrent.

„Welverstaande, dat die van Emmenes, na dien sy
 „haar limiten afgejaagt sullen hebben, hem begeren
 „sullen naast de vleugel van't Overquartier aan
 „de Vogelaar, ende daar naast aan Eemburgge, Baarn,
 „Soest, Bunschoten, Hoogland, Leusden, Roudenberg,
 „Renswoude, ende Ginkel, welke beste vleugel strekken
 „sal onder aan den Amerongschen berg, en alsoo syde in
 „ordre gestelt zynde, gelyk haar op de been sullen maa-
 „ken, en d'een den anderen affogende eensamenlyk
 „jagen tot het Amerongensche bosch toe."

Groot Utr. Plac.
 boek. II. 417.

Was reeds op 31 Mei 1593 eene praemie van 30 gulden
 uitgeloofd, voor het rangen van een wolf, op 19 Mei 1593
 wordt toegezegd: „In den eersten, soo wie in het particulier
 „een wolf rangt, en den Staten leert, sal hebben ^{de} volle
 „zestig gulden. Stem, soo wie een wolf soo suikerlyk verspiet
 „en aanbrengt, dat die selfde wolf daar over gerangen word,

Geo
boe

Geo
boe

Joe
Com
des
in d
Hist
Ultr
N^o

Fre
Gra
Mon
Nele

„sal daarvoor genieten vier gulden van de zestig gulden,
 „den. Ende die den wolf den eersten steek geeft, dat
 „het wel treft, sal van de rooys. zestig gulden voor uyt
 „hebben twaalf gulden. Ende die reste sal worden ver-
 „deelt by den officier, of officieren, die daar praesent sullen
 „syn, onder degeenen, die over het rangen syn geweest; -
 „Stem, die een leger, of ^{jonge wolven rijdt, en de} nest met jonge wolven leert, sal
 „voor yder jonge wolf hebben tien gulden.”

Groot Utr. Plac. In eene Publicatie van 15 Januari 1646, wordt „op het
 boek. II. 417. „rang van een wolf, zynde een reu, hondert gulden,
 „en voor een teef, hondert trentig gulden”, uitgelooft.

Groot Utr. Plac. Even zoo was het rangen van roosjen, reeds sedert 31
 boek. II. 305. Maart 1500, door het uitloven van premiën in geld, be-
 roerd; en over het geheel was de zorg, ook voor dit gedue-
 te van het jachtveld groot, zooals blijkt uit het aantal
 „Ordonnantien op het stuck van de jacht”, dat elkander
 in den loop der jaren, opvolgde, en aanrulde, en uit-
 legde, tot 1725 toe.

Nadat de Erf- Stadhouder, Prins Willem III, op 26
 April 1674, Soestdijk gekocht had, droegen de Staten
 der Provincie Utrecht, bij Acte van 23 September daar-
 aanvolgende, de Hooge, Vrije, Middelhare en Lage Ju-
 risdictien en Heerlykheid van Soest, Baarn, Ten
 Eem, en Eemnes binnen- en buitendijks, „eemich
 „ende eaffelyck” aan hem op. Reeds op 1de December
 van hetzelfde jaar, werden de grenzen van zijn jacht
 Journalen van recht nauwkeurig door hem afgepaald. Deze Prins
 Const. Huygens, was, zooals bekend is, een hartstochtelyk liefhebber
 de Leven. Deel III, van de jacht, en heeft, van Soestdijk uit, zich meerma-
 in de Werken v. h. len aan dat genot overgegeven; zooals van 7 November
 Hist. Genootsch. te tot 12 November 1600, en van 3 October tot 26 October
 Utr. Nieuwe Serie. 1602.

N° 46. Omstreeks 1674 heeft Jacob de Hennin, geboren in Den
 Haag, een man die 12 Mei 1655 den waarder was bij den
 Hore van Holland, een groot jaarte Soestdijk gefungeerd
 als Opzichter der Wildbaan, onder den titel van „Cap-
 Frederiks onv. „teyn van Loest”, en beweert, in die betrekking Prins
 Branden, Biogr. Willem III meermalen ontrangen te hebben. Hij verhaalt
 Moudemb. den k. en d. dit alles in een gebrekkig boekje, dat in 1601 in het licht
 Nederl. Letterk. i. v. kwam, met een titelprentje van Jan Luiken versierd,

Merke
Geno
Fasla
in De
Apri

Groot
boek.

en getiteld: *De zinnijke gedachten Toegespast op de Vyf*
„ Sinnen van 's Menschen verstand. Verhaalende
„ reele wonderbaare geschiedenissen, die ons verstand
„ te rooren komen, historicaal en leetlijk beschreuen.

Verkenr. h. Hist. In een Journaal van denzelfden Constantyn Huygens,
 Genootsch. te Utr. de Leen, van 21 October 1698 tot 2 September 1698, wordt
 Verslag daarvan medegedeeld dat Mr David de Wildt, sedert 1698 Se.
 in De Gids. 1078. secretaris der Admiraliteit van Amsterdam, door be.
 April. 1-55.

werking van zijnen vader Hicob de Wildt, in 1690 van
 den Prins het ambt verkreeg van „meester knaap van
 „het jachtrecht van Soestdyk". Wat hij als zoodanig
 te doen had, en hoe lang hij in het bezit van dat ambt
 is gebleven, is mij niet bekend.

De Prins overleed op 19 Maart 1702, „zonder wettige
 groot Utr. Plac. „descendenten ende Nacomelingen", en de Staten der
 boek. II. 1206 Provincie verklaarden, bij Resolutie van 5 en 10 April
 1702, „de hooge, vrije, lage en middelbare jurisdictien
 „ende Heerlykheden van Soest, Baarn, Ter Eem, Em,
 „menes binnen- ende buytendyck - wederom met allen
 „aankleren van dien versallen ende gederolreut te zyn
 „in den schoot, ende ter volkomen vrije dispositie van
 „haar Ed. Mog."

En aldus is het gebleven tot 16 Juli 1769, toen dezelf-
 de Staten besloten aan Willem IV, „Prince van Oranje
 „en Nassau, Erfstadhouder der provincie - eeuwig en erffe,
 „lik te defereren en op te dragen - de hoge, vrije, mid-
 „delbare, ende lage jurisdictie over zijne Hoogheids Heer-
 „likheden van Soest, Baarn, en ter Eem - - - Met gelijke
 „redenen en motiven als boven hebben wy mede goedgeve-
 „den, en eenparig geresolueert hoogst gem. - zijne Hoogheid
 „te defereren, gelijk wy defereren bij dezen de vrije en
 „met exclusie van alle anderen, privative jagt in het
 „District van de voors. Hoge Heerlykheden, en daarboren
 „in de Leusdenische Boschen, zoo ver en wijd de vrije jagt
 „aldaar in den jaer 1691 aan Zijne Hoogheids Predecess-
 „seur, glorieus en gedagtenis, gedefereert, zig uitgestrekt
 „heeft, zullende zijne Hoogheid tot conservatie van de
 „mildbare aldaar, en in de meergem. Hoge Heerlikhe-
 „den, zoodanige afpaling willen laten doen, en verders
 „alzulke ordres te stellen, als zal gelieven goed te vinden."

Con
der
75,-

Onder de Hooge Steerlykheden, in 1674 aan Prins Willem III opgedragen, waren toen ook begrepen de beide Eemnesen, maar in den tijd toen de Staten deze rechten weder hadden teruggenomen, hadden zij het „daeglijxe geregt, met de dependentie van dien verkoegt“, en zoo was dit thans „in handen van een particulier.“ Nochtans wilden de Staten doen wat zij konden, en ronden, op 27 Augustus 1750, goed „aan syne Hoogheid Willem Carel Hendrik Friso, - eeuwig en erfelyk te defereren“ „de Hooge jurisdictie over de voors. beyde Eemnesen, soo „binnen als buitendijx, alsmede ook over de Steerlyk“ „heid van Duyst, de Staer en Serenhuyzen, - met regt „van successie op alle Hooggemelte syne Hoogheids wetti“ „ge descendenten en nakomelingen, - ende aldaer te heb“ „ben en te exerceren de rijs en met seclusie van alle „anderen, privative jacht, gelijk wy die in de Steerlyk“ „heden van Soest, Baarn en ter Eem, en in de Leusdensche „Boschen zyne Hoogheid reeds gedeferend hebben, en welke „wy by deesen hiernede amplieeren en vergrooten.“

En alzoo was, en bleef, de toestand van het jachtrecht, totdat de Nationale Vergadering, op Mei 1795, Soest, dijk tot Domein van den Staat verklaarde. En Staats-eigendom is het gebleven tot 1 Juli 1815, toen in het Staatsblad der Vereenigde Nederlanden de Wet verscheen, waarbij het Domein Soestdijk, door het Nederlandsche Volk, werd „afgestaand en opgedragen aan den Prins „van Oranje, - - Opzetterelhebber van het Nationale „leger, - - om door Stem en Lijne afstammelingen, in „rollen eigendom, en als patrimonieel goed te worden „bezeten.“ Alzoo kwam dus het Huis van Oranje weder in het bezit van zijn rechtmatig eigendom, en daarmede van het jachtrecht, dat zich, gelijk reeds, ook uitstrekke over de beide Eemnesen, een deel van Bunschoten en Hoogland, en een deel van Leusden.

Hiermede is dit onderwerp eigenlijk afgehandeld, doch men vergunne mij nog te laten volgen, wat „Een plat, Een oud hoekje, telands-burgemeester“, (Mre C. A. Nairac, Burgemeester der Veluwe; bl. ten van Bannereeld), ten jare 1070 schreef, omdat die 75, Sant. woorden eenig denkbeeld geven van het huidige dien - leven, op datzelfde jachtreld; want het door hem

Groo
book
Act.

bedeelde plekje ligt niet zoo heel ver van Soest, en zal wel niet zoo heel veel verschillen van wat Soest voor eene kleine zestig jaren, of ten minste voor het leggen van den Centraal-Spoorweg, was, en voor een groot deel nu nog is: „De zandverstuivingen, (inden „ontrek van Kootwijk), zijn rijk aan allerlei gedierte, „kraanvanden, herten, reien, roosjen, hazen, konijnen, „buntings, martens, hermelijnen, wezels, kerkhoenders, „patrijzen, leeuwerikken, kwikstaarten of blokkieften, „raren, kraaien, eksters, gele-akkermannetjes, „uilen, mollen, muizen, slangen, hagedisfen, sprink, „hanen, enz.

2. Visfcherij.

Aangaande de Visfcherij is niet veel te vermelden. Zoolang de Eem nog onbedijkt was, ende wateren uit het Noorden, even goed als die van uit het Zuiden, afwisselend dezen bodem overdekten, of daarv lietten liggen, was er natuurlijk geene sprake van toezicht of beheer. Voor 1300, en mogelijk wel tot voor 1322, zal de visch hier nog als algemeen eigendom zijn beschouwd. En daar er, na de bedijking van deze rivier, daar buiten schier geen water overbleef, moeten wij ons terreden stellen, met wat ons van lateren tijd aangaande de visfcherij op de Eem bekend is.

En dan komt in de eerste plaats in aanmerking, wat dienaangaande gezegd wordt inde reeds meerge-

Groot Utr. Plac. noemde: „Costuymen en Usantien van't Eemsche
boek. I. bl. 126. „Quartier, (de vyf Quartieren van Eemland zijn Loest
Act. 114. „en Baaren, Eemnes buyten- en binnendycks, Buns,
„schoten en Eembrugge, Wouden berg en Rensmoude,
„Leusden en't Hooge Land), 's Lands van Utrecht,
„in geschrifte doen stellen ende redigeren, by den
„Maarschalk in der tyd van't selfde Quartier, en
„dit, omme te furneren sekere Misfire van den
„Hartoge van Alra, etc., geadresseert aan myn
„E. Heeren den President en Raden's Hoofs Provir,
„ciaal van Utrecht, van dato den 25 October 1569,
„mitsgaders de Misfire van den voorsyden Hore, dien

n. Be
schij
floc

„conformelyck aan den voorsz. Maarschalck geschee-
 „ren, van dato des 10 Novemb. Anno quo ut supra.
 In artikel 11k van dat Stuk leest men: „Dat de
 „ingezetenen van de Dorpen, gelegen by ende om,
 „trent de Riviere van de Eem, daarin mogen vischen,
 „tot de vrijheid van Amersfoort toe.“

Vooren dus de Eem loopt langs Soest, van de
 Vrijheid van Amersfoort af, tot de Vrijheid van Baaren
 toe, had dit dorp dan recht op de vischerij in die rivier,
 eigenlijk slechts over de halve breedte, want de andere
 helft behoorde dan naar hetzelfde recht aan Hoogland.
 Het vischgebied was dus niet heel uitgestrekt, en de
 belangstelling in het vischrecht hield daar mede, naar
 het schijnt, gelijkertred. De Gemeente Soest heeft er
 v. Bemmelen, De, nooit veel werk van gemaakt, ten minste, van 4 juni
 schrijv. v. Amers, 1616 af, berustten bestuur en toezicht bij het: „Collegie
 foort, bl. 231. „van Watergraaf en zeren Heernraden, met een Clame,
 „raar van de Eem. Onder die Heernraden waren er
 drie uit Amersfoort, twee uit de Landgenooten bo-
 ren Amersfoort, en twee uit de Landgenooten bene-
 den Amersfoort. Thans is de titel van dit Collegie:
 „Heernradenschap: De Rivier de Eem, Bekend en Danklere
 „van dien. Het schijnt wel dat dit Collegie het visch-
 recht aan belangstellenden verpachtte, men heeft mij
 ten minste wel eens verhaald, dat de zoons van den
 Prins van Oranje, den lateren Koning Willem II, van
 Soestdijk uit, meermalen in de Eem vischten; en ik
 weet zeker dat een huisgenoot van Mevrouw Berkhoff,
 eigenaresse van Nieuwenhoek, het deed. Ook waren
 er lieden die het vischrecht, als broodwinning peucht-
 ten, en den gerangen visch verkochten. Van zulke
 een beroeps-vischer heb ik eens, doortugfchen komst
 van mijnen tuinman, die op de Kleine Melm woon-
 de, eenen prachtigen karper gekocht, die zeker
 wel vier kilogram wog, en zoo juist in de Eem
 gerangen was. In de laatste jaren echter werd er
 sterk geklaagd over het verarmen van dat visch-
 water, en men schreef dat toe aan het ruilewater,
 dat de lucifer-fabriek, die later eene verf-fabriek
 werd, nabij Amersfoort, in de Eem loosde.

Heo
Episo
Ultr

Eenige verbetering hierin meende men echter te mogen verwachten, nadat het Heemraadschap van de Rivier de Eem, enz., op 7 Mei 1906, de vischery op die Rivier verpachtte voor den tijd van drie jaren, ingaande 1 Juni 1906, tot 31 Mei 1909, met zes optiejaren, van Het Spijker tot den mond van de Eem, en Pachtverreder de Heer C. A. A. Dudok de Wit, te Bree, kelen, voor f 270.- per jaar. Vanwege de „Vereniging „tot verbetering van den Nederl. Vischstand“, zijn er toen in de Eem losgelaten 1050 vischen van vierdenlei soort, met het voornemen om er in den nazomer nog meer uit te zetten, maar nu is het weder het water van de Gasfabriek dat de visch doodt.

Landbouw en Veeteelt.

Eerst nadat, ook in het lagere gedeelte van het Eemdal, plekken voorkwamen, die, of voor altijd, of ten minste voor langen tijd, boven het gewone water, peil bleven, kon er sprake zijn van landbouw. Immers die gronden waren, van nature, met een meerder of mindere mate van vruchtbaarheid bedeeld. Zij bestonden niet, gelijk de hogere heuvels en duinen, uit klaar zand, maar voor een groot deel uit leem, veen, en humus, zooals bij het graven der bermstooten, van den dijk voor den Hollandschen Spoorweg, nog op verschillende plaatsen duidelijk is gebleken. Zulke plekken, aan weerszijden van de Eem, of nog daarvan, men van de Eem ingesloten, zochten de menschen, die zich in de nabijheid gerechtigd hadden, natuurlijk al spoedig tot hun voordeel te gebruiken, te orden als weiden, voor paarden, koeien, schapen, varkens, enz.

En dat begonnen zij reeds zeer vroeg, want in den Helder, Historia Schenk brief van Keizer Karel, de Grootte, van 777, die Episcoporum reeds vroeger in zijn geheel is medegedeeld, geeft hij aan Ultraject, bl. 41. de Kerk van St. Maarten, te Utrecht, „villam nostram“, „nuncupante L'isiduna, in pago qui vocatur Flehite“, „super alreum Stemi, cum... terris, mansis, do“, „mibus, aedificiis, mancipiis, sylvis, campis, pratis,“, „pascuis, aquis, aquarum recursibus, mobilibus

r. Lo
Holl
II. 6

r. H
Rijn
Sti
VI

v. Loon, *Aloude Holl. Histori.* „et immobilibus, omnia, etc.; wat van Loon, in zijne
II. bl. 4.

„landen, wooningen, huizen, gebouwen, slaaven,
„bosfchen, velden, beemden, weylanden, wateren,
„waterfloeten, tilbaare en ontilbaare goederen, enz.

Er waren dus toen reeds, al heetten de menschen nog
slaven, (d. i. lijfeigenen), verbleven, huizen, gebouwen,
eigendommen — — velden, hooilanden en weilanden,
v. Heusjen en v. in deze streek. En Bischoep Anspied, (10de Bischoep
Rijn, Kerkel. van Utrecht, 994 - 1008), schenkt in 1006, aan de „Celle
Historie (f²), „in der stede die Hogerhorst, (Hohorst) hiet — al datick
VI. bl. 646. „plach te besitten in Driel — — Doort tusschen den Dor,
„pe Steege ende Loes 14 hoeren — —.

Uit den aard der zaken mag men afleiden; dat
de graslanden in de eerste plaats tot eene nederzet-
ting hebben uitgeloekt. Want daár groeide, gaf de bodem
als gereed reedsel voor paarden, koeien, schapen, var-
kens, enz., en, in deze dieren, dan verder tot onderhoud
van de menschen. En daarom ligt ook de veronderstelling
voor de hand, dat de vroegste bewoners zich, als langs
den rand dier graslanden zullen hebben nedergezet.
Blijkbaar is dat hier ook werkelijk zoo gegaan. Van IJpelt
af, door de Biecht, het Kort-Eind, de Drink, en het Lan-
ge-Eind, zijn de oudste huizen nog boerenhuizen,
en waren het voor 60 jaren nog een aantal meer, die
thans verbouwd zijn tot Buitenplaatsen en Villa's.
En al die voormalige, of nog bestaande boerderijen,
welke laatsten meestal ook eigendom zijn van
de bewoners, of hunne nabestaanden, hebben dit ge-
meen, dat het achterhuis, de deel, waarin de koeien-
en paardenstal geronden wordt, met de groote dubbele
achterdeuren, voor het inrijden van de heuivagens,
gekeerd is naar de Zee, dat is, naar het weiland
en hooiland. Die oude Meent, waar de banken,
nu genaamd „de Grootte (of Oude) Melm“, en de „Klei-
„ne Melm“ maar evenboren uitsteken, levert sedert
eeuwen uitmuntend weiland en hooiland, voor
een deel nu nog als „De Slaten, (Sloden?)“ genoemd.

En van zelf leidde de reetcelt tot akkerbouw, want
gelijk men het weiland voor de beesten achter zijne woning

Cesti
Usan
Loist
Stuk
bun

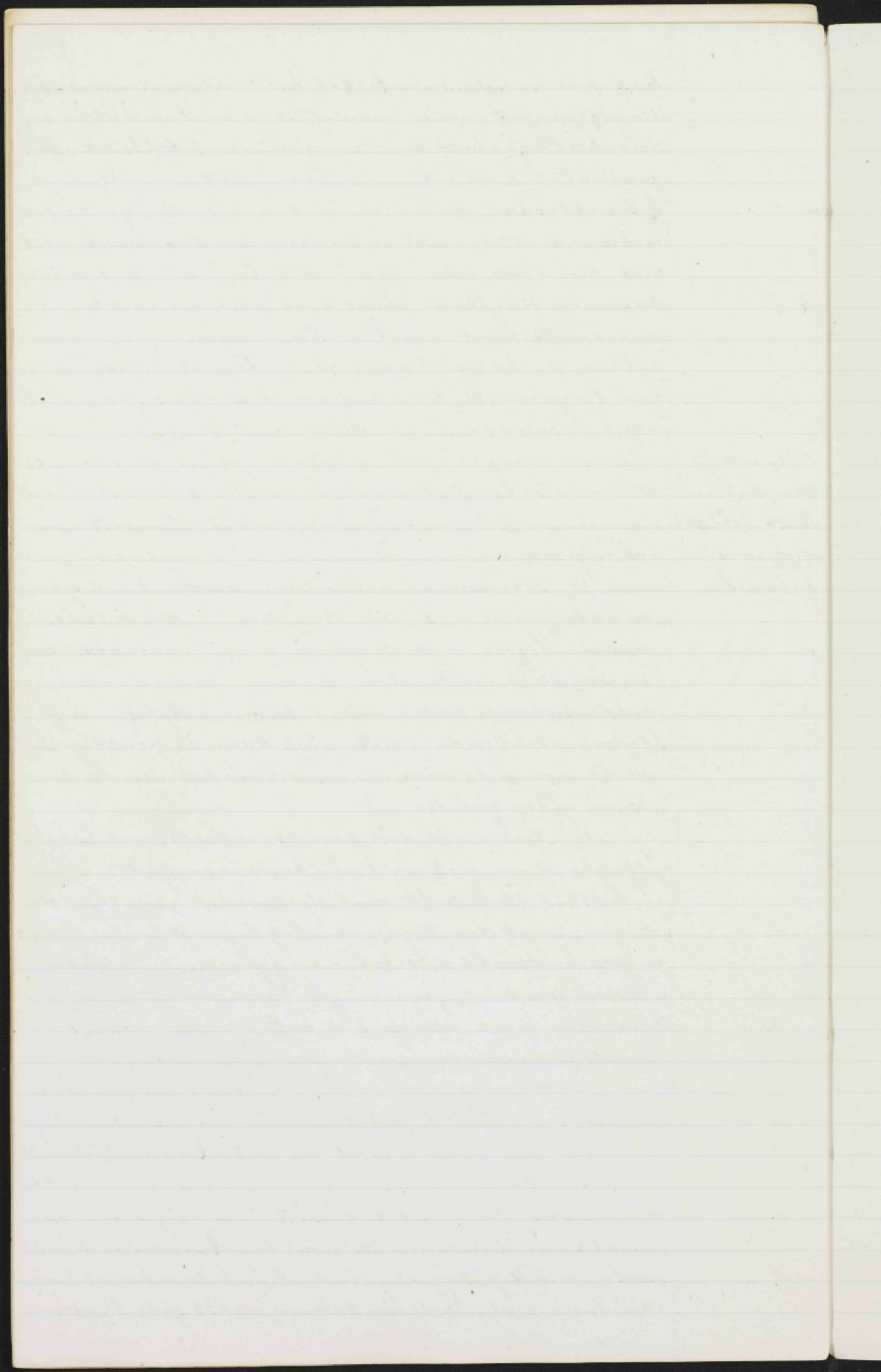
had, had men de ruimte, tot het verbaurren van vee, dingsgewassen voor de menschen, en vee; en wat er aan de rauchtbaarheid van dien zandgrond ontbrak, kon gemakkelijk verholpen worden met den mest, dien het achterhuis opleverde. Wat men op dien zandgrond verbaarde, was, in de vallerroegsten tijd, vermoedelijk niet veel anders dan rogge, misschien ook een weinig haver, en knollen, want voortaan was, en bleef, de grond te licht. Eerst de Kruisvaarders, zegt men, hebben de bockweit naar hier gebracht, wat dan vroege zou tusschen 1096 en 1248; en voor 1590 was de aardappel in ons vaderland stellig niet bekend.

Costumen en Usantien van Soest; het laatste stuk in dien bundel. Eigenaardig is het hier te laten volgen, wat in het M.S. van 1569, dat in het Archief der Gemeente berust, aangaande dit onderwerp gezegd wordt. Men leest daarin het volgende:

„14. Item noch hebben dye van Soest een ghe„
„meente genaempt den Heyberch, mytten heidrelden,
„daerom liggende, daer syluyden huer hie halen om,
„me onder huer beesten, peerden, varckens mede
„te streyen, ende oock een deel besimmen (bezems) off
„te maecten, ende voets myt huer schapen dagelike
„sindt weyende ende dryende, als dat van ouds
„huer gebruyck is.

„15. Noch heeft dat dorpe van Soest enen hoeghen
„eynghe, daer sy huer koren bouwende sijndt.---.

Artikel 14 bedoelt met de woorden „een ghemee„
„te genaempt den Heyberch“, het tegen den Berg oploo„
pende heidereld, dat toen, in zijne soort, nog eene
„Meent“, dat is „gemeen goed“ was, en het gebleven is
tot dat de Gemeente, in het begin der 19de eeuw, het ge„
bruik der meeste Gemeente-gronden aan zekere bepa„
lingen onderwierp. De boeren strooiden, in die dagen,
de heidepluggen in de stallen onder hun vee, en zoo
kwamen ze weder als mest op hun bouwland terecht.
In de laatste jaren der 19de eeuw kwam hierin echter
verandering. De grootste landbouwers begonnen, bijvoor„
keur, hun roggestroo als strooisel te gebruiken, en dienvol„
gevolge is het pluggenrijden heel wat verminderd. En voor„
schapenreide dient de heide bijna in het geheel niet meer.

Schapeu houden de boeren niet, de campagne herders blijven weg, en de schaaphokken staan ledig, vervallen, worden afgebroken, of dienen tot andere doeleinden.

Zoo als daar reeds gezegd is, de Gemeente heeft, sedert den aanvang der vorige eeuw, meer en meer het recht van allen op die woeste gronden, tegen de hebzucht van enkelen, doen gelden, inzonderheid door het vaststellen van regelen en voorwaarden, waaraan ze in erfpacht, of in gebruik, konden verkrijgen worden. Ontginningen in het groot hebben zoo goed als niet plaats gehad, maar ontginningen in het klein, en die zeer goed slaagden, des te meer. Daardoor is wel de bevolking vermeerderd met een aantal gezinnen, die op de grens van „behoefte” stonden, maar is toch ook veel dorre heide- en zandgrond, langzaam maar zeker, in vruchtbaren bouwgrond omgeschapen, terwijl de bewoners, die er elk op zich zelve staande woningen, rolof genoten van de frische en gezonde Soester-lucht.

Stoe dat recht van erfpacht, en het gebruik der heide, in het belang van allen, van tijd tot tijd door het Gemeente-bestuur geregeld zijn, verdient hier ook vermeld te worden.

Voeger nam een stuk woeste grond in gebruik, en zette er eene woning op, wie wilde, en zoo als hij wil, de, maar op 19 September 1820, en dit schijnt wel de eerste regeling van deze zaak geweest te zijn, stelde de Gemeenteraad de volgende bepalingen vast:

„ dat ten aanzien van het voortaan in gebruik
„ of in Erfpacht uitgeren van Gemeente grond tot
„ het bouwen van huizen of woningen, zulks aan niemand zal worden geaccordeerd, dan die in staat is,
„ een goeden woning op te bouwen, ten minsten ter
„ breedte van vijftien roeten, en bestaande in een
„ gemetzelde voorgerel, voorzien van een deur met
„ twee schuif of draaijam en ter gewone grootte, en
„ voorts van binnen verzekerd van een brandmuur met
„ een opgemetzelde schoorsteen, gaande van de grond af,
„ tot twee en een half roet boven de Nok van het dak,

„ in zulks daartoe plaatse daar het Bestuur de
 „ grond, daartoe zal aanwijzen. En dat voortaan
 „ voor het gebruik van zoodanige Dorpsgronden jaarlijks
 „ aan den Ontvanger dezer Gemeente in den tijd een
 „ Erfpacht zal worden betaald, van een, twee tot vijf.
 „ Huurs voor elke roede, welke het zij door ketimme,
 „ ring of door Landbouw in de Gemeente op Erfpacht,
 „ zal worden uitgegeven, of zonder voorkennis van het
 „ Bestuur magt zijn aangebouwd. En dat zoodanige
 „ Gemeente grond welke na dato van dit geresolveerd
 „ de in Erfpacht door het Bestuur zal worden uitge-
 „ geven, niet zal mogen worden verkocht, beleend, ver-
 „ huurd of verpand, dan aan of door Ingezetenen dezer
 „ Gemeente, of aan zoodanige personen, die in staat
 „ zullen zijn, aan het Plaatselijk Bestuur alhier,
 „ genoegzame Borg te kunnen stellen, dat zij tot
 „ geen der Armenkaspen dezer Gemeente zullen ver-
 „ vallen. Zullende zoodanige Erfpachthouders, welke
 „ het bepaalde bij deze Resolutie magt hebben over-
 „ treden, dadelijk van deszelfs recht van Erfpacht
 „ verstoken zijn en al het gebouwde, beneden de
 „ Erfpacht grond, weder aan de Gemeente als Eigen-
 „ dom vervallen en terug komen. -

„ En zal aan een ieder welke voortaan eenige grond
 „ dezer Gemeente toebehoorende in Erfpacht verkrijgt,
 „ een Afschrift van dit geresolveerde worden uitgereikt
 „ tot informatie en om zich daarna te gedragen.

Op 19 Januari 1860 besloot de Raad der Gemeente
 Soest, uit overweging dat het noodig was het in ge-
 bruik geven van Heide of Landgronden der Gemeente,
 thans ongebruikt liggend, op nieuw te regelen, het volgende:

„ Art. 1. Burgemeester en Wethouders worden gemach-
 „ tigd om, aan de ingezetenen of grondeigenaren in deze
 „ Gemeente, die daartoe schriftelijke aanvragen zullen
 „ hebben gedaan, tegen nader vast te stellen betaling
 „ eenen jaarlijksche retributie, af te geven consenten
 „ tot gebruikmaking van de openbare gemeentelijke
 „ Heide- en Landgronden, voor zoverne die daartoe
 „ zullen zijn of worden aangevraagd, en zulks:
 „ 1°. tot het afsteken van plaggen of zoden en het

„maayen, snijden of plukken van heide;

„2°. tot het bereiden door ree, en

„3°. tot het graven of delven van aarde, leem, zand
of keien, en dergelyken.

„Art. 2. De in het vorig artikel vermelde retributie
zal, voor het geheel moeten bedragen eene som van t,
„rijftien honderd gulden; welke som, nadat alle aan,
„ragen zullen zijn ingekomen, door den Raad, hoof,
„delijk over ieder en deel hebben, jaarlijks zal worden
„verdeeld en omgeslagen in evenredigheid tot zijne
„behoeften, plaatselijke ligging, reeds gemaakt gebruik
„en verder ter zake dienende omstandigheden; met
„dien verstande echter, dat het maximum niet zal
„mogen te boven gaan eene som van rijf endertig gulden,
„noch het minimum beneden de som van een gulden
„zal mogen bepaald worden.

„Art. 3. De wijze van uitvoering en toepassing van
„dit Besluit wordt geregeld, bij een, door Burgemeester
„en Wethouders, op te maken Reglement, het welk
„aan de goedkeuring van den Raad is onderworpen
„en aan dit Besluit zal worden gehecht.

En op denzelfden 19 Januari 1860 stelden Burge,
meester en Wethouders, krachtens art. 3 van het
bovenstaande Raadsbesluit, het navolgende Reglement,
„betrekkelyk het in gebruik geven der gemeentelyke
„Heide- en Landgronden, vast:

„Art. 1. Aan ingezetenen of grondeigenaren in deze
„gemeente, die daartoe schriftelijke aanvraag zul,
„len hebben gedaan, zullen door Burgemeester en
„Wethouders, tegen de in art. 4 hierna te vermelden
„betaling eener jaarlyksche retributie, vergunningen
„of Consenten kunnen worden verleend:

„1°. tot het afsteken van plaggen of zoden, en het
„maayen, snijden of plukken van heide;

„2°. tot het bereiden door ree, en

„3°. tot het graven of delven van aarde, leem, zand
„of keien, en dergelyken,

„op de openbare gemeentelyke Heide- en Landgronden;
„voorzoverre die, door den Raad, daartoe zullen zijn
„of worden aangerezen.

„Art. 2. Het Consent is niet langer geldig dan
 „tot aan het einde van het jaar, waarvoor hetzelfde
 „is afgegeven, en alleen voor hem die, ingevolge art. 1,
 „daartoe aanvrage zal hebben gedaan of voor de leden
 „van zijn gezin, zijne dienst- of werkboden daaronder begrepen.
 „De Raad is beroegd om indien, naar zijn oordeel,
 „van een reeds verleend Consent misbruik mogt wor-
 „den gemaakt, dit ten allen tijde in te trekken, ook
 „wanneer de retributie daarvoor reeds mogt betaald
 „zijn, mits den belanghebbende daarvan schriftelijke
 „aanzegging door den veldwachter doende.

„Art. 3. Al de in art. 1 bedoelde schriftelijke aan-
 „vragen, zullen ter Secretarie der gemeente moeten
 „zijn ingeleverd, uiterlijk voor den 1 September van
 „ieder jaar. Op de eerste Raadsvergaderingen van
 „de maanden Maart, Mei, Julij en September wor-
 „den de te rozen ingeleverde aanvragen, aan den
 „Raad aangeboden, die daarover beschikt en Bur-
 „gemeester en Wethouders terens magtigt om Con-
 „senten af te geven voor die aanvragen, welke door
 „hem zijn toegestaan.

„Art. 4. Door eene Commissie van drie Leden
 „uit den Raad, te benoemen overeenkomstig art. 54
 „alineæ I der Gemeentewet, wordt in de maand Sep-
 „tember van ieder jaar, opgemaakt en aan den Raad
 „aangeboden eene lijst van alle de, in dat jaar, af-
 „gegeven Consenten, waarin door hen voorloopig wordt
 „vastgesteld het aandeel dat, door iederen deelheb-
 „ber, naar evenredigheid van zijne behoeften, plaat-
 „selijke ligging, reeds gemaakt gebruik en andere
 „terzake dienende omstandigheden, voor dat jaar,
 „zal behooren te worden gedragen in de, bij art. 2 van
 „'s Raads Besluit van heden N° 270 bepaalde retri-
 „butie van f1500,00.

„De Raad stelt, met inachtneming van het, bij
 „genoemd art. 2 bepaalde maximum en minimum,
 „dat aandeel definitief vast, en geeft daarop
 „afschrift der lijst aan den Ontvanger, om voor 1
 „November deszelfs jaars, door dezen te worden in-
 „gevorderd.

" Het zegel voor Konsantiën boren de $\text{f}10,00$ zal
 " te gelijk verschuldigd zijn en ingevorderd worden.

" Art. 5. Geen consent zal worden afgegeven aan
 " eenen vroegeren deelhebber die, gedurende een of
 " meer jaren, geene aanvraag gedaan of deel geno-
 " men heeft, dan nadat alvorens door hem, over ieder
 " der intusschen verloopene jaren, zal zijn betaald de
 " retributie waarvoor hij laatstelijk is aangeslagen geweest.

" Art. 6. Geen gebruik of genot is toegestaan
 " voor dat het consent zal zijn uitgereikt, en zulks
 " niet tegenstaande de, bij de artt. 1 en 3, vermelde
 " schriftelijke aanvraag, reeds mogt zijn ingeleverd.

" Art. 7. Van het consent zal geen gebruik mogen
 " worden gemaakt:

" a. Tot het afsteken van plaggen of zoden
 " of het maaijen van Heide, gedurende de maanden
 " Januarij, Februarij, November en December.

" b. Op andere gronden dan die, welke daartoe door
 " den Raad zullen zijn of worden aangeraden; een vroeger
 " geoorloofd genot of gebruik van den grond, geeft geen
 " recht voor de toekomst, bijaldien die grond tot andere
 " doeleinden, door het Gemeentebestuur, mogt zijn bestemd.

" c. Tot vervoer der verkregen grondstoffen naar
 " buiten deze gemeente, uitgenomen van de alhier
 " gemaakte bezems of boenders, of ook - naar ingezete,
 " nen of grondeigenaren in de gemeente, die niet van
 " consent zijn voorzien.

" Art. 8. Het formulier der bij art. 1 bedoelde schrift-
 " telijke aanvraag wordt door Burgemeester en Weth-
 " houders vastgesteld; door de onderteekening en in-
 " levering van hetzelfde wordt de aanvrager geacht
 " zich te verbinden en te onderwerpen aan de, bij dit
 " Reglement, vastgestelde bepalingen, bedingen en
 " beperkingen."

Datzelfde Reglement was op 30 Januari 1873 nog,
 nagenoeg onveranderd van kracht; toen echter was het
 totaal bedrag der retributie slechts $\text{f}1300,-$

Wat nu verder, in art. 15 van de bovengenoemde
 " Costumen en Usantiën", aangaande het bouwland
 gezegd wordt, bepaalt zich tot de vermelding van den

„hoeghen eynghe, daer sy haer koren bouwende
 „syndt”, en dat is niet zonder beteekenis. En was, ook
 in die dagen, wel meer bouwland op Soest, zooals in
 Sijfert en in de Birekt, maar die akkers lagen als
 in eenen uithoek, van den weg af, achter hooge
 wallen met akkermasscheit beplant, bijna ver-
 borgen; maar bij den Engh niets van dat alles.
 Die hoogte lag als in het midden van het dorp, na-
 genoeg alle Soesters woonde er om heen, enkele
 rijwigen, maar meerdere voetpaden, liepen er over,
 maar geen boom, geen heester, belemmerde het
 uitzicht. Men genoot van dien heuvel, naar alle
 zijden, een prachtig vergezicht; inzonderheid in den
 zomer, als de rogge rijpte, de boekweit en de aardap-
 pel bloeide, het gezoem der bijen omlaag, de slag
 van den kwartel of het gezang van den leeuwerik
 omhoog, gehoord werd, was het overstelpend mooi.
 Die dan op den Lazarusberg, (19 M. boven A. P.), stond,
 en het gezicht naar de zijde van Amersfoort keerde,
 zag voor zich eene zee van kostbare veldvruchten,
 zeker meer dan 20 minuten gaans breed, links
 afdalende naar het weiland, rechts naar het veen,
 en voortgolvende voor hem uit, meer dan een half
 uur gaans ver, over Steenberg, (20 M. boven A. P.),
 een weinig inzinkende bij den ouden molen, en dan
 weder rijzende tot het Enghenbergje, (10 M. boven A. P.),
 bijna niet af te zien. Ja, ook in den herfst, als de roe-
 gere stoppelvelden weder met knollengroen bedekt
 waren, en de jonge rogge was uitgesproten, boeide
 de vruchtbare vlakte het oog, en dwong tot stille
 bewondering.

Over het geheel stonden sedert eenen landbouw en
 veeveelt hier hoog. De inwoners waren vroeger bijna uit-
 sluitend boeren, en ook thans nog zijn in de meerder-
 heid, al heeft de sterk aanwaspende bevolking ook
 andere standen aangeroerd. En de Soester boer verstaat
 zijn werk. Men ver rondom Soest, en ook over de Veluwe,
 ziet men zulke rogge en zulke boekweit niet, als op den
 Engh te zien is. Ook de aardappelen waren uitstekend;
 tot dat, in 1845, de ziekte in dat gewas zich ook hier

Scho

Holl

850.